

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 5/2013

Vyjednávání o podpisu asociační dohody. Otevře Ukrajina ve Vilniusu dveře do Evropy?

—

Říjen 2013

Vyjednávání o podpisu asociační dohody. Otevře Ukrajina ve Vilniusu dveře do Evropy?

—

Michal Lebduška

Říjen 2013

Pravděpodobně nejdůležitější událostí litevského předsednictví Rady Evropské unie bude listopadový summit Východního partnerství ve Vilniusu. V jeho průběhu by mělo dojít k podepsání asociačních dohod se dvěma bývalými sovětskými republikami – Ukrajinou a Moldavskem. V praktické rovině by tím došlo k vytvoření zóny volného obchodu mezi Evropskou unií (EU) a oběma zeměmi. Šlo by o potvrzení geopolitické orientace těchto států, které by již nemohly vstoupit do celní unie vedené Ruskem, respektive navrhované Eurasijské unie. Právě postoj Ruska hraje důležitou roli v celém procesu, jež má vést k podepsání asociačních dohod, neboť již podniklo některé praktické kroky vůči Ukrajině i Moldavsku, jež mají zabránit jejich přidružení k EU.

Případ Julije Tymošenko – zablokování smlouvy a postupná normalizace vztahů

Vyjednávání asociační dohody mezi EU a Ukrajinou bylo komplikované. Ačkoli samotné negociace byly zakončeny již v roce 2011, k podpisu a ratifikaci dohody nedošlo především kvůli situaci okolo bývalé ukrajinské premiérky Julije Tymošenko, která byla v říjnu 2011 odsouzena k sedmi letům vězení za zneužití pravomocí.¹

Ukrajinským prezidentem sice stále zůstává kritizovaný Viktor Janukovyč a předsedou vlády je po parlamentních volbách z října 2012 znovu Mykola Azarov z Janukovyčovy domovské Strany regionů, nicméně situace se od odmítnutí podpisu smlouvy v roce 2011 výrazně změnila. A to i za situace, kdy doposud nebyl splněn jeden z hlavních požadavků Evropské komise, kterým je propuštění Julije Tymošenko. Její případ postupně vyšuměl do ztracena a situace se výrazně zklidnila poté, co byli z vězení propuštěni Jurij Lucenko a Heorhij Filipčuk, kteří byli ministři ve vládě uvězněné premiérky. Jistou roli může hrát i to, že samotná Julija Tymošenko se i přes své uvěznění několikrát vyjádřila v tom smyslu, že by Ukrajina měla asociační dohodu podepsat bez ohledu na její osud.

Pokrok Ukrajiny na cestě k podepsání asociační dohody od června monitoruje speciální mise Evropského parlamentu složená z bývalého předsedy Evropského parlamentu Pata Coxe a bývalého polského prezidenta Alexandra Kwaśniewského. Podle nich sice na Ukrajině došlo v poslední době k výrazným pokrokům na cestě k asociaci s EU, nicméně problém Julije Tymošenko stále zůstává jedním z klíčových faktorů, bez kterého k podepsání smlouvy podle nich nedojde. Oba bývalí politici se tedy v tomto směru snaží tlačit i na samotného Viktora Janukovyče, přičemž Julija Tymošenko mezitím vyslovila souhlas s jejich návrhem

¹ <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/eu-ukraine-pact-finalized-signing-stalled-119249.html>

na léčení v Německu.² Zdá se tedy, že definitivně o průběhu summitu ve Vilniusu rozhodne vyznění jejich finální zprávy, kterou by měli představit ještě v průběhu října.³

Zvyšování šancí na asociaci s agresivními reakcemi Ruska?

Postupné překlápění názoru na podepsání asociační dohody s Ukrajinou také výrazně urychlily kroky Ruska v létě tohoto roku. Rusko zakázalo dovoz čokoládových produktů ukrajinské společnosti Rošen. Argumentem pro tento zákaz bylo nedodržení standardů kvality a obavy z bezpečnosti těchto produktů. Nicméně vzhledem k tomu, že vlastníkem společnosti je jeden z nejbohatších ukrajinských podnikatelů Petro Porošenko, který se netají svojí silně proevropskou orientací, je velmi pravděpodobné, že tento krok Ruska měl politické pozadí. Ostatně zřejmě není náhodou, že krátce před těmito událostmi jednal Porošenko v Bruselu s evropským komisařem pro rozšíření a politiku sousedství Štefanem Füleem o nutnosti zavedení unijních standardů na Ukrajině.⁴

Tyto události byly následovány dalšími restrikcemi ukrajinského dovozu a následně ostrými výroky ruských představitelů v čele s prezidentem Vladimírem Putinem a jeho poradcem Sergejem Glazjevem, který Ukrajinu varoval před „sebevražedným“ krokem podepsání asociační smlouvy.⁵ Jistě není bez zajímavosti, že se tento konflikt odehrává v době, kdy se vztahy západních zemí s Ruskem obecně výrazně zhoršily, což může Ukrajině při takovém tlaku ze strany Ruska k podepsání smlouvy naopak pomoci. Tomu nasvědčují i poslední reakce Štefana Füleho, který ruský tlak jednoznačně odsoudil s tím, že podepsání dohody o asociaci s EU má být čistě vnitřní záležitostí dané země.⁶

Rusko tedy vnímá situaci okolo Ukrajiny jako jakousi hru s nulovým součtem, ve které vítěz bere vše a poražený nezíská nic. Pokud Ukrajina podepíše asociační dohodu s EU, bude to Rusko vnímat jako svoji jednoznačnou porážku. V očích Rusů zřejmě dochází k situaci, kdy se má definitivně rozhodnout o geopolitické orientaci Ukrajiny, přičemž její ztráta by byla pro Rusko katastrofou. Nejde zdaleka jen o hospodářské otázky, neboť Ukrajina má pro Rusko a ruskou identitu obrovský význam i z hlediska historického nebo kulturního. I běžní Rusové se budou zřejmě jen velmi těžce vyrovnávat s mentální ztrátou takových měst jako je Oděsa nebo Sevastopol.

² <http://www.unian.ua/news/598323-timoshenko-zgodilasya-na-propozitsiyu-koksa-ta-kvasnevskogo-pojihati-zakordon.html>

³ <http://www.rp.pl/artykul/11,1050458-Kwasniewski--Tymoszenko-powinna-byc-leczona-za-granica.html>

⁴ <http://www.euractiv.com/europes-east/russia-hits-ukraine-chocolate-wa-news-529804>

⁵ <http://www.economist.com/news/europe/21583998-trade-war-sputters-tussle-over-ukraines-future-intensifies-trading-insults>

⁶ <http://www.unian.ua/news/598280-fyule-vvajae-nepriynyatnim-tisk-rf-na-krajini-shidnogo-partnerstva.html>

V tomto kontextu jistě není bez zajímavosti, že samotní ukrajinští představitelé vnímají situaci poněkud odlišně. Členství v celní unii vedené Ruskem by sice bylo podepsáním asociační dohody s EU vyloučeno, nicméně ukrajinský premiér Mykola Azarov na nedávném setkání v Astaně prohlásil, že Ukrajina je i přesto připravena podepsat okolo 70 dohod, které platí v rámci celní unie.⁷ V zásadě podobně se ve svém nedávném projevu v Jaltě vyjádřil i Štefan Füle: „Asociační dohoda s Ukrajinou nemá být vnímána jako hrozba, ale jako příležitost a příspěvek k vytvoření zóny volného obchodu od Lisabonu po Vladivostok.“⁸ Postoj ruských představitelů však jednoznačně dokumentuje výrok premiéra Dmitrije Medvěděva z 19. září letošního roku, podle kterého je možná jen jedna z variant, mezi nimiž neexistuje žádný kompromis.⁹

Možnost potvrzení geopolitické orientace lavírující Ukrajiny a ruská protiopatření

Zda dojde ve Vilniusu k dlouho očekávanému kroku podepsání asociační dohody s Ukrajinou je prozatím nejisté. Faktem však je, že ukrajinští představitelé – včetně Viktora Janukovyče a členů Strany regionů, kteří byli dříve často nepřesně označováni za „proruské“ – vypadají přesvědčeně a podnikají některé praktické kroky k podepsání smlouvy. Některé zákony vyžadované Unií prozatím tradičně rozhádaným ukrajinským parlamentem procházejí za podpory vládních i opozičních poslanců.

Doposud sice nepadlo jednoznačné slovo, ale je možné, že Viktor Janukovyč nakonec ustoupí i v kauze Julije Tymošenko a celou situaci vyřeší tím, že jí umožní odjet na léčení do zahraničí. Podle slov prezidenta by mělo dojít k vyřešení situace okolo bývalé premiérky ještě v průběhu října.¹⁰ Tím by se Ukrajina pravděpodobně definitivně vydala na cestu k asociaci s EU a vyřešila určitý problém, který se s ní táhne od rozpadu Sovětského svazu. Doposud totiž Ukrajina více či méně úspěšně lavírovala mezi EU a Ruskem, přičemž její představitelé dlouhodobě odkládali jednoznačný příklon k jedné nebo druhé straně. Na druhou stranu je třeba přiznat, že se ozývají i kritické hlasy, podle kterých Ukrajina prozatím příliš mnoho k podepsání smlouvy neudělala a rozhodně by se měly více hlídat konkrétní přijatá opatření a ne pouze rétorika ukrajinských politiků. Velmi explicitně se k tomuto tématu vyjadřuje bývalý německý velvyslanec na Ukrajině Dietmar Stüdemann, který vidí zásadní problém právě v rozporu mezi rétorikou a reálnými činy.¹¹

⁷ <http://www.unian.ua/news/596800-ukrajina-moje-pidpisati-blizko-70-ugod-mitnogo-soyuzu-azarov.html>

⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-727_en.htm

⁹ <http://www.unian.ua/news/595975-medvedev-nazvav-politiku-kieva-lukavstvom-i-zapudryvannya-mizkiv.html>

¹⁰ <http://tsn.ua/politika/yanukovich-rozpoviv-koli-bude-virisheno-pitannya-timoshenko-312777.html>

¹¹ <http://www.ceskapozice.cz/zahranici/evropa/nemecky-exvelvyslanec-na-ukrajine-kyjev-neudelal-pro-vstup-do-evropy-skoro-nic>

Asociace
pro mezinárodní
otázk
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 5/2013

Vyjednávání o podpisu asociační dohody. Otevře Ukrajina ve Vilniusu dveře do Evropy?

—

Říjen 2013

Otevřeným problémem zůstává především to, jak na eventuální podepsání smlouvy zareaguje Rusko. Podle dosavadních náznaků se zdá, že jeho reakce bude velmi tvrdá. Ostatně zákaz dovozu některých produktů nepostihl jen Ukrajinu, ale i sousední Moldavsko, které se v listopadu chystá k podobnému kroku. Dne 10. září Rusko oznámilo zákaz dovozu moldavského vína, přičemž oficiální důvody byly shodné jako v létě v případě Ukrajiny.¹² Vzhledem k tomu, že se summit ve Vilniusu bude odehrávat v listopadu, může dojít mimo jiné i k podobné situaci jako na začátku roku 2009, kdy Rusko přestalo dodávat přes Ukrajinu do Evropy zemní plyn, čímž způsobilo nemalé problémy i některým členským zemím Evropské unie.

¹² <http://euobserver.com/foreign/121388>

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 5/2013

Vyjednávání o podpisu asociační dohody. Otevře Ukrajina ve Vilniusu dveře do Evropy?

–
Říjen 2013

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jádrem VC AMO je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízíme odbornou expertizu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

SLEDUJTE NÁS!

